

VIDA BARBARA

A kortárs magyar fantasy női vonulata II.

Lőrinczy Judit: *Ingókövek*

¹ LŐRINCZY Judit,
Ingókövek, Ad Astra
Kiadó, Budapest,
2013, 447.

Lőrinczy Judit *Ingókövek* c. első regénye 2013-ban jelent meg az Ad Astra Kiadó gondozásában. A könyvről az online kritikai felületek elismerően írtak, ám műfaji jellegét tekintve eltérő következtetésre jutottak. A regény legbiztosabban a történelmi regények közé sorolható, másrészt viszont a mágikus realista és a fantasy műfaj között ingázik attól függően, hogy a kritikusok épp melyik kategóriába sorolják. Maga a szerző így vélekedik művéről: „Az *Ingókövek* nem dokumentum- vagy történelmi regény. Nem városi fantasy vagy mágikus realizmus, és mégis, ez így mind együtt.”¹ Lőrinczy részéről ez egy olyan állítás, mellyel tökéletesen összezavarja az olvasót/kritikust, inkább a tartózkodást választja, mintsem besorolná az opust valamelyik kategóriába.

Lőrinczy szövege jócskán kilóg a hazai fantasy-termésből, ám annál fontosabb a kortárs magyar fantasy-irodalom szempontjából. Leginkább a historical fantasy és az urban fantasy alműfajok jellemzői illenek a műre, ezen túl még Sarah Mendlesohn határhelyzetű (liminal) fantasy kategóriájába is besorolható. Ez utóbbi jellemzője, hogy a mágia végig a szemünk sarkában lebeg, érezzük, tudjuk, hogy ott van, mégsem természetes része a világunknak.

Nyelvi, valamint dramaturgiai megoldásait tekintve a regény éppúgy részét képezi a szépirodalmi alkotásoknak, mint ahogy számon tartható a zsánერიrodalom jeles alkotásai között is, így a mű interkanonikus műként kezelhető. A fantasy a regénybe a babonákkal, az éhség, a kimerültség és a fáradtság okozta hallucinációkkal, illúziókkal kerül be; mígnem az olvasó az egyik pillanatban ráeszmél, hogy egy mágikus realizmussal átítatott fantasy-regényt tart a kezében. A regény központi fantasy-elemét az élő város adja, míg a mitikus szereplők, mint a halál (Kharón) vagy a halál folyója (Sztüx) a regény mágikus realista elemeit képezik.

A magyar szakirodalomban Bényei Tamás *Apokrif iratok* című monográfiája egyben a magyar szakirodalom által legtöbbször hivatkozott tudományos írás, mely a mágikus realizmussal részletekben foglalkozik. Bényei a mágikus realizmusra mint írásmódra tekint, „egyrészt azért, mert ez a kategória elég szűk ahhoz, hogy ne műfajként határozza meg, másrészt pedig azért, mert ugyanakkor

kellően tág ahhoz, hogy szűken vett stilisztikai sajátosságok mellett tematikus és poétikai természetű vonásokat is figyelembe vegyen.”²

Bényei Tamáson kívül magyar viszonylatban Papp Ágnes Klára foglalkozott részletekbe menően a mágikus realizmussal. Munkájában magyar művek elemzéseinek segítségével próbál rámutatni a műfaj sajátosságaira. Alapvetően két irányzatot különböztet meg, egy népi és egy urbánus mágikus realizmust. Utóbbi alatt a mágikus realizmussal gyanúsított, ún. „áltörténelmi” regényeket érti. Ebbe az irányzatba sorolja Márton László *Árnyas főutca*, *Jakob Wunschwitz igaz története*, *Testvériség* című műveit, Láng Zsolt *Bestiarium Transylvaniae* című regényét, Darvasi Lászlótól a *Könnymutatványosok legendáját* vagy Háty János *Dzsigerdilenjét* és *Xanaduját*. A Papp Ágnes Klára által meghatározott két irányzat közül az *Ingókövek az urbánus mágikus realizmusba illeszkedik nagyvárosban játszódó történelmi tematikájával*.

A népi irányzat közé sorolja azokat a műveket, melyekben a mágikus, csodás gondolkodásmód nem teoretikus meggondolás, „hanem egyfajta belső alakulás eredménye, spontán, élményszerű, a magyar elbeszélő hagyományban gyökerezdő.”³ Ennek az irányzatnak a magyar képviselői Háty János, Gion Nándor, Lázár Ervin, Fehér Béla, de „egyfajta »mágia nélküli mágikus realizmus« nyomai mutatathatók ki Grendel Lajos korai regényeiben, mindenképp a *Galeriben*”⁴ is.

Arra a kérdésre, mitől is válik a csodás elem „mágikussá”, a következő – Bényeinek némileg ellentmondó – választ kapjuk: „A mágikus világlátás esetében a természetfölötti kódja nem ellenpontozza a műben tételezett reális, hétköznapi kódját, ahogy az a fantasztikum esetében történik, hanem mintha beleilleszkedne annak világába. Nem olyan módon, ahogyan a lélektanilag motivált: álomként, látomásként megmagyarázott, egy szereplő képzelet-világába beillesztett (szinte már nem is csodás) természetfölötti elemek. Épp ellenkezőleg: ez esetben, úgy tűnik, a mágikus kauzalitás olvasztja magába a racionálisat. Felülírja annak kódjait, átmetaforizálja minden elemét. Ugyanakkor nem is az történik meg benne, ami a misztikus irodalom határátlépő élményét adja: nem alakul ki, nem válik ki egy, a reálisat is magába olvasztó transzcendens kód.”⁵

Papp Ágnes Klára a mágikus realizmusra mint kronotoposzra gondol, az egy helyre zsúfolt sokféleség, sokidejűség, sokféle jelentés kronotoposzára. *A mágikus realista anekdota* című tanulmányában említettek közül Lőrinczy Judit *Ingókövek* című regényében a mágikus realizmus főként az animisztikus látásmódban és a mágikus kauzalitásban figyelhető meg. Az animisztikus látásmód az animizmusból, ami pedig a latin anima (lélek, lélekzet, életerő) szóból származik. Az animizmus megalkotója Sir Edward Burnett Tylor volt, e hit szerint testünk halála után lelkünk tovább él, s hasonló vágyakkal, indulatokkal rendelkezik, mint az élők. Ezek a jegyek elmondhatók az *Ingókövekben* szereplő lelkekről is. Az animizmus szerint továbbá a lelkek lehetnek segítők és ellenségek egyaránt, akik hatalma megha-

2 BÉNYEI Tamás, *Apokrif iratok: Mágikus realista regényekről*, Debrecen, 1997, 14.

3 PAPP Ágnes Klára, *A mágikus realista anekdota (A mágikus realizmus és a magyar elbeszélő hagyomány találkozása – A mágikus realizmus kronotopikus jellege)*, = <http://periferia.btk.p te.hu/old/perif3/pappagnesklara3/pappagnesklara.htm>

4 Uo.

5 Uo.

6 A Lőrinczy Judit *Inkókövek* című regényéből vett idézeteket a továbbiakban hasonlóképpen, az idézet után zárójelben fogjuk jelölni.

ladja az élőkét. Esetünkben ez maga Sztálingrád, a labirintusváros, ami/aki önkényesen befolyásolja a regényben történeteket. A mágikus kauzalitás alatt az ismétlődés mögött feltételezett rendet, a véletlenszerűség kétségbevonását, azaz minden „találkozás”, „keresztződés” törvényszerűnek való feltüntetését értjük, ami szintén jól megfigyelhető az *Inkókövek*ben.

A regény dokumentumjellegét a Sztálingrádi csata eseményeinek precíz felhasználása adja, az író hónapokat töltött kutatómunkával. Regényéhez többek között felhasználta Manszur Abdulin *A vörös út – a Volgától a Dnyeperig* című visszaemlékezését, Guido Knopp *Sztálingrád – Kinek a drámája?* vagy Anthony Beevor *Sztálingrád* című könyvét, mely utóbbiból valós tábori levelek részleteit saját regényében is elhelyezte. Ezen kívül számos hadtörténeti beszámoló és dokumentumregény szolgált alapjául a műnek, úgymint Cornelius Ryan mindenki által ismert *Messze volt a híd* című műve, Wibke Bruhns *Apám földje* című könyve, Theodor Plivier *Sztálingrád* című regénye, melyből később azonos címen filmet is készítettek, illetve Robert Capa az orosz katonák mindennapjairól készült képei. Mégis – az író bevallása szerint – a legtöbb merítést Vaszilij Grosszmann haditudósító *Író a háborúban* című fronton készült jegyzetei jelentették. A jegyzetekből az író halála után regény készült, magyarul 2013-ban jelent meg *Élet és sors* címmel. Vaszilij Grosszmann maga is szereplőjévé válik a regénynek egy rövid jelenet erejéig, amikor is személyesen adja át Galina Kazacsova pilótának és egy másik nővérnek, a két legbátrabb sztálingrádi nőnek, az Amerikai Egyesült Államok nőszervezeteinek ajándékait. A hatalmas csomagban rengeteg fürdőruha, strasszokkal díszített papucsok, fürdőköpenyek és csipkés alsóneműk lapultak.

Az *Inkókövek* masszívan épít megtörtént eseményekre, Lőrinczy konkrét történeteket vesz át különböző naplóbejegyzésekből és keveri el azokat saját fiktív történetében. Egy beszélgetésben még a híres orosz mesterlövészről, Vaszilij Zajcevről is szó esik, aki bár nem szereplője a regénynek, megtudjuk róla, hogy:

Nemrég ért a városba, és már az összes rohadt szám róla szól. Van valami politruk haverja. [...] Úgy csinálnak, mintha ő lenne az egyetlen mesterlövész az egész átkozott városban (178.)⁶

A regényben a történelmi események bemutatásán túl filmszerű jeleneteken, tankönyvbe illő történeteken keresztül kapunk betekintést a katonák mindennapjaiba. Az ételosztástól kezdődően a betegségeken túl az oroszok németektől elkobzott óráikon át a németek által halott oroszokról lehúzott bakancsig – mivelhogy a németeknek csak nyári bakancsaik voltak, amiket egy ideig újságpapírral béleltek ki, de a nagy télben puskatussal verték szét a halott oroszok lábfejét, hogy aztán lehúzhassák róla a nemezcsizmát – Lőrinczy mindent rendkívül olvasmányosan ír le. Történetébe szövi még azt is, hogy bújtatták kabátjuk belső zsebében az orosz katonák a németeknek szánt, de rossz helyen landolt karácsonyi ajándékokat – a „botrányos újságokat”.

Mondhatni, a legjobb utat választja: kerüli a megszokott kliséket, nem kíván sem elcsépelet, sem pedig giccses lenni, nem kíván igazságot tenni a két fél között, pusztán egy történetet mesél, melynek szereplői számára olyan sors jutott osztályrészül, amit senkinek nem kívánna, s ezek az emberek mégis megpróbálnak helytállni, nem épp úgy, ahogy azt a propaganda-plakátokon hirdették, hanem egyszerűen csak humánusan. Egyetértünk Desrixszel, a Geekz online kritikussával, aki szerint „az író a dokumentarista stílus fundamentumára biztos kezekkel rakosgatja a líraiság építőköveit, olyan ügyesen, hogy a száraz valóság betonszürke háttere, a háború sújtotta város láthatatlanul kel életre a lapokon, átvitt és – a regény valóságában – szó szerinti értelemben is.”⁷

Karakterábrázolás és világépítés Lőrinczy Judit *Ingókövek* című művében

„Oly helyen jártam én, versbe venni félek, hol átlátszón, mint szálka az üvegben... egészen... jég alatt volt minden lélek.”⁸

Lőrinczy Judit regénye a csata kezdete után két héttel indul, a gumraki ütközettel, 1942. szeptember 7-én, s a csata vége előtt pár nappal, 1943. január 31-én ér véget. A Sztálingrádi csata hivatalosan 1942. augusztus 21-én kezdődött és 1943. február 2-án ért véget.

Sztálingrád szimbólum. Szimbólumként tekintenek rá a II. világháború értelmezői, hisz ez a csata jelentette a fordulópontot a világháború általunk ismert végkimeneteléhez. Szimbólum a németeknek, az ellenség, az elátkozottság szimbóluma, ami saját nevének köszönheti vesztét. Szimbólum az oroszoknak is, a kitartás és hősiesség szimbóluma.

A város „– ahogy arra hőseink is rádöbbenek – ugyanúgy él, érez és pusztul, mint az ember. Így tehát nem pusztán a holtak és a túlélők mementója ez a könyv, hanem a szimbolikus névvel felruházott Sztálingrád is.”⁹ A regény azonban nem csupán az oroszok és németek csatáját írja le, hanem tőlük sokkal nagyobb, fiktív hatalmakét, a városét és a halálét.

Már a könyv borítóján utalást találunk Harrison Fawcett-től Dante *Isteni színjátékára*: „Sztálingrádba érkeztek, Dante poklába kerültek.” Ez az utalás előrevetíti az olvasó számára a könyv tematikáját, ám a pokol ez esetben nemcsak földi mivoltában – mint a háború szinonimája – jelenik meg az oldalakon, a város, mint élő, érző, gondolkodó entitás, egy felsőbb hatalom vesz részt a Sztálingrádi csata eseményeiben, majd végkimenetelében egyaránt. Dantéra való utalás Lőrinczy részéről is megtörténik, a regényben intertextusok jelzik az olvasó felé a kapcsolódást a két mű között.

Az író már az előszóban felvázol egy olyan világot, melyben a városoknak lelkük van:

Minden városnak lelke van. Arcuk változékony, akár az emberé, tízezer ablakszemükkel követik lépteinket, bennük élünk és ők is miben-

7 Lőrinczy Judit:
Ingókövek =
https://geekz.444.hu/2013/07/01/lorinczy_judit_ingokovek

8 A regény 336. oldalán Lőrinczytól találunk egy Dante idézetet, ami okot ad számunkra a párhuzamok keresésére.

9 Lőrinczy Judit:
Ingókövek =
http://monty.blog.hu/2013/07/11/konyv_ingokovek_lorinczy_judit

10 *Lőrinczy Judit: Ingókövek* = <http://konyvvizsgalok.blogspot.sk/search?q=l%C5%91rinczy+judit>

11 *Az Ingókövek más szemmel (Lőrinczy Judit: Ingókövek)* = <http://sfmag.hu/2013/08/01/az-ingokovek-mas-szemmel-lorinczy-judit-ingokovek/>

nünk, láthatatlan pókfonalakkal kötődünk a helyhez, melyet otthonnak nevezünk. [...] Minden városnak lelke van; élettelen kő, fa, malter, téglá ne tévesszen meg! Hatnak ránk, nyelvünk kiszárad, és varázsütésre fényes öröm vagy éppen furcsa, oktalan szomorúság költözik szívünkbe. (7.)

Az olvasó azonban erről a tényről hajlamos megfeledkezni, hiszen maguk a szereplők, a mi világunk emberei, sem kezelik ezt tényként, sőt, Lőrinczy saját regényének fantasy-elemeit egészen a végjátekig próbálja reális magyarázatokkal megokolni, hogy megtévessze és félrevezesse olvasóját. A város suttogásait, az életre kelő kőszobrokat a háború és éhség okozta elborult elme zavarainak, hallucinációnak titulálják maguk a szereplők éppúgy, ahogy mi sem lehetünk a jelenetek valóságában biztosak egészen a regény végéig.

Valaha Caricin volt a város neve, mely már akkor is csatában állt a halállal mielőtt a németek és oroszok földig rombolták volna épületeit. Ósidők óta ejtette foglyul halottjait, Caricin sorsát mégis az emberek pecsételték meg azzal, hogy átnevezték, s így a németek számára célponttá tették. Caricin/Sztálingrád „egy élő, lélegző szörny, aki magába olvasztja a holtak testét, lelkét, szellemét, issza a vérüket, ropogtatja a csontjaikat, éppúgy, ahogy táplálkozott a benne élők örömeiből, lépteiből, elhullajtott boldogságmorzsaiból is. A város magához húz, megszólít, elbűvöl – és ha egyszer rád tette a kezét, nem szabadulsz. [...] Caricin él, lélegzik, hidegével fojtogat. Ahogy ez a könyv is.”¹⁰ A hideg és a csönd meghatározó elemei a regénynek, melyek a szereplőkben éppúgy, mint az olvasóban szorongást, borzongást, misztikumot, félelmet, végül pedig rettegést váltanak ki. A regény alig ír le konkrét csatajelenetet, meghatározóbb benne a csatákat követő csöndes éjszaka, az ember magárahagyatottsága, önmagára utaltsága, a tetvektől, fagyási és egyéb sérülésektől való szenvedés érzése.

A város fokozatosan válik labirintussá, melyben „a lelkek megrekedtek a senki földjén, ami egy ponttól már nem csak az ellenséges csapatok területei közti sávot jelenti, hanem azt a helyet, amely az élők világa és a túlvilág közt húzódik.”¹¹ Az író a regény végéig manipulál, hogy aztán az utolsó ötven oldalon ledöntse félrevezető ingóköveit, s helyreállítsa az olvasóban elszórt morzsányi sejtelmeket.

Az *Ingókövek* négy szereplő sorsán keresztül viszi végig a cselekményszálát: Wilhelm Galler, német mesterlövész, Wolfgang Lindt, a Wehrmacht hadnagya, Galina Kazacsova, orosz pilótanő, illetve a besorozott sztálingrádi polgár, Vaszilij Nyikolajevics sorsán keresztül. Rajtuk kívül még két fontos karaktert kell megemlíteni: ők az orosz kislány, Nadin Beleckova, valamint a kettős szerepben feltűnő Fjodor Ivanovics, vagy másnevén a Révész.

A karakterek kivétel nélkül elevenek, precízen kimunkáltak, eltérő személyiségjegyeiknek és gondolkodásmódjuknak köszönhetően igen színes skálán keresztül láttatja az író, miként hat az emberekre a háború, a magány érzése, s hogy az egyes szereplők milyen „kapcsolatba” kerülnek a történet során Sztálingráddal. A szereplők a

56. Velencei Biennálé őrzői, fotósorozat, változó méret, 2015

regény kezdetén még nem ismerik egymást, ám legtöbbször útja kereszteződik, így a szá-
lak végül összefonódnak, kiegészítik egymást.

Vaszilij Nyikolajevics, a civilből lett katona, Sztálingrádban nőtt fel, itt dolgozott, így a
csata kezdetéig maga is úgy gondolja, jól ismeri azt. A város azonban fokozatosan alakul
át számára is egy kiismerhetetlen labirintussá, amelyből csak akkor jut ki élő és holt, ha
azt a város is úgy akarja. Nyikolajevics elvtárs a regény végére fokozatosan válik háborús
hőssé az olvasó szemében. Ő a legempathikusabb, legpozitívabb személyiségjegyekkel
rendelkező karakter. Talán épp emiatt vagy pusztán, mert gyermekkorra óta ott élt,
Sztálingrád vele alakítja ki a legszorosabb kapcsolatot a karakterek közül. A gondolatot,
miszerint a városnak lelke van, Nadin Beleckova, az orosz kislány ülteti el benne, s Vaszilij
ezek után maga is elkezd figyelni a jeleket, hallgatni a szelet, aminek segítségével létre-
jön a kommunikáció. Vaszilij érzi, segítséget kap a várostól, de ezért fizetnie kell, hogy
megkímélje őt haragjától. Morzsákat szór neki, vodkát önt a földre, vérével itatja, bajtár-
sai haláláért pedig az ellenségtől elkobzott órákat teszi felelőssé:

Mind fizetnünk kell a városnak. Ki kerülővel, ki verssel, ki némasággal, kiöntött vodkával,
földre szórt morzsával... és ha elmulasztjuk az adót, vérrel és könnyekkel. (179.)

És a karórák? – vitatkozott magával. Az órák, amiket a fasisztákról szedtek le a bajtársai,
hogy aztán sorra meghaljanak? Mintha az, aki nem függetleníti magát a szorító időtől, csap-
dába esne. A náció ideje lejár, és az óra hordozza az átkot? Ő sosem csatolta fel, és még
mindig itt van. Vakszerencse-e, vagy létező istenverés? És az épületek? Összeomolhatnak,
emlékezete megcsalhatja, s túlságosan egyforma most minden utca, kereszteződés: hát
nem könnyű azt hinni, hogy a táj magától meg-megváltozik? Nem könnyű azt hinni, a város
terelgeti az útját, átengedi kapukon és utcákon, elfődvé az ellenség szemét? És a köd? A
furcsa, nehéz csönd? És a hangok a romok mélyéről? [...]; a város, akár a Volga az óvatla-
nokot, magának követelte őket. (250.)

Vaszilij testesíti meg a humánus gondolkodást a műben, ő a megértő és segítőkész figu-
rája a regénynek. Miután a város akarata ellenére segítséget nyújt az orosz pilótának
– akinek náci karórája okozhatta volna vesztét –, a város elfordul tőle.

Galina Kazacsova a regény másik orosz szereplője, az ő karaktere csak a 132. oldalon
repül be keroszinkájával a térbe, majd végig részese marad a történetnek. A pilótánő leg-
főbb harca megfelelni és bizonyítani az ellentétes nem számára, hogy egy nő is lehet
éppolyan jó pilóta, mint egy férfi. Galina karakterének cselekményszálába beleszővődik
Fjodor Ivanovicsé, a reptér vezetőjéé és Galina közvetlen feletteséé. Fjodor a regény
végére fokozatosan válik kulcsfontosságú figurává, s Galinában éppúgy, ahogy az olva-
sóban is, gyanút ébresztenek a felettséggel történő furcsábbnál furcsább események. Az
olvasó is csak sejti, hogy Fjodor a mindentudó a regényben, de hogy mi is az a minden,
azt a regény végéig ugyancsak jótékony homály fedi.

Én csak azt tudom, hogy a Pokol és a mi világunk közt néha egészen elvékonyodik a határ.
Elszabadult itt néhány rémség, melyek kissé ártalmasak az egészségre. Káros folyamatok,
amelyek... régóta érelődtek, és most már ideje a végükre járni. Ezért fontos ez a csata. (176.)

A pilótánő kapcsolata a várossal egy gyilkosság után kezdődik, mikor is Fjodor rátámad
a Galinával erőszakoskodó társára, s megöli azt. A Volgához viszik a halottat, s ekkor szél-
ként veszi fel Sztálingrád a kapcsolatot a lánnyal. Ő azonban nagyanyjának tulajdonítja a
hangokat. Fjodor személyében két szereplő olvad egybe: a reptér vezetőjéé és a halálé,
avagy a Révészé.

A halál is a város ellen harcol, az ő küldetése megtörni azt, felszabadítani a holtakat, és átsegíteni őket a túlvilágra lélekvesztőjével. Az ő dolga a pártatlanság, s bár többször is elhangzik, hogy neki az élőkkel nincs dolga, mégis vágyódik az élet után. Lánya, Nadin Beleckova, végig apját keresi a regényben. Megtudjuk, hogy a volgai hajós egy időben felhagyott munkájával, és családot alapított. A kislány kapocsként működik két világ között. Az élőkkel és holtakkal egyaránt kommunikál, látja őket. Nadin az egyetlen élő, aki számára életre kelnek Sztálingrád kőszobrai. Nadin szerint a város túszként tarja fogva az élőket és holtakat, s csak apja segíthet rajtuk. Ebből feltételezhető, hogy Nadin tisztában van apja foglalkozásával, s miután apjáról, mint volgai hajósról beszél, aki egyszer majd eljön érte, valószínűleg azt is tudja, hogy ez csupán akkor fog bekövetkezni, ha meghal.

A halál végül legyőzi a várost, de életben hagyja azt, amennyiben elengedi foglyait.

Ez a ház az utolsó. Nem maradt belőled semmi, hiába vonulsz vissza, az utolsó téglát is porrá zúzatom, és a kurgánt, mint egy zsákot, felhasítom! Bábel és Karthágó sorsára juttatlak, élő ember többé újjá nem épít. Esztelen ellenállásodnak vége, legyőztek! Halott város leszel, és poraidat a szél teríti majd szét a szyteppén. (424.)

Az utolsó jelenetek egyikében tatárok, üzbégek, kazahok, oroszok és németek egyaránt tódulnak a Volgához, hogy végre átkelhessenek a túlvilágra. Tehát a regényben szereplő Volgát a túlvilág folyójaként kell értenünk (Sztűx), a Révész pedig a görög mitológiából jól ismert Kharón.

Wolfgang Lindt, a 6. német hadsereg hadnagya a csata kezdetén teljes meggyőződéssel hiszi, hogy a német a nagyobb hal, az igazi ember, az erősebb, fejlettebb faj, míg a fél évig húzódó csata végére Hitlerből s az általa vallottakból való teljes kiábrándultságig jut. Már a csata elején tudatosul benne, hogy a Führer a dicsőségért akarja magának tudni a várost, nem azért, mert bármiféle értéket látna ebben a kietlen területben.

Hitler életteret ígért. Azt nem mondta meg, hogy milyen. (49.)

Érzi, a város állandóan leselkedik rá/rájuk, ám szerinte a csata és a megannyi veszteség Sztálingrád bosszúja a Bjelaja Cerkovban történt gyermekmészárlásért. A város egy kiéhezett, elvadult szörnyetegként formálódik meg gondolataiban:

A hadnagy a parancsnokságon látott egy jelentést, amely szerint volt olyan nap, hogy háromezer német esett el – sokuk teste sosem került elő, a város soha többé nem adta vissza őket [...]. Ilyenkor Lindt mindig a megmenekülésül éjjelére gondolt, arra, hogy amikor az alagsor huzatos folyosóját légcsőhöz hasonlította [...]. A romok alatt nem csak légzőszervek, de gyomrok húzódtak, amelyeket sosem lakatott jól a holtak húsa. [...] Lindt már nem tudott másként gondolni Sztálingrádra, mint egy döglődő, ember- és lélekevő szörnyetegre.” (144.)

Lindt kalandos utazása a szabadságos levél kézhez kapása után kezdődik csak igazán. Sorstársaival vonatra száll, majd visszavonják az összes szabadságot, hogy aztán egy repülőgép Gumrakig visszaszállítsa, majd kitegye őket az embert próbáló hidegben a hómezők közepén. Egyedül bolyong, a tájékozódásban érzékeire hagyatkozik.

A térkép néha egyáltalán nem tükrözte a valóságot, és aki nem tudott elszakadni tőle, az biztosan eltévedt. Sztálingrád valódi labirintus volt. És az a kényelmetlen zsibbasztó érzet, mely nem csökkent akkor sem, ha fedezékbe bújtak, csak fokozta az elveszettséget. (146.)

Miután rájön, Hitler nem jön, hogy segítsen rajtuk, bajtársai halottak, rajta pedig hemzsegnek a tetvek, sebei újra és újra kifakadnak és elfertőződnek, megadja magát az oroszoknak, és önként munkatáborba kerül. Hazajutását, akárhogy is, a városnak köszönheti:

Túlélt fagyást, pergőtüzet, repülést légelhárító tűzben, dübörgő orosz tankokat a róka-lyukak felett, romok mélyén lapuló mesterlövészek célkeresztjeit. De a város még utoljára aláomló ingókőfalai szétzúzták a lábát. (442.)

A regény másik német szereplője Wilhelm Galler, a mesterlövész, s egyben a regény legkomplexebb figurája is. Gallert ugyanis a regény 61. oldalán egy bombarobbanás következtében maguk alá temetik a romok. Ennél a pontnál a regény olvasati lehetősége egészen a végjátekig megkettőződik. Csak ott jövünk rá, ahogy maga Galler is, hogy a mesterlövész már a 61. oldaltól halott. Vegyük szemügyre a bombarobbanás jelenetét:

Megint becsapódott egy közeli bomba – Galler felkészületlenül érte, mert nem hallott semmit –, ezúttal a civilek róka-lyukai felett álló foghíjas épület omlott még kisebb darabjaira. Amint a halálos téglazapor abbamaradt, és a mesterlövész kábulata is enyhült, megpróbált kimászni a halom alól. Lábra állnia még annál is nehezebb volt, de amint sikerült neki, habozás nélkül a lépcsőház felé vette az irányt. Két emelettel lejjebb járt, amikor a lépcsőforduló sarkába lökte egy újabb robbanás. Mielőtt elsötétült volna a világ, még tompán érzékelte, hogy reng az épület, s hörögvé, döngvé megadja magát. (62.)

A következő „fejezet” a regény egyik legprofibban kimunkált része. Lőrinczy rengeteg utalást tesz arra, hogy a mesterlövész ekkor már nem él, ám az akkor még tudatlan olvasónak éppúgy, ahogy Gallernek, ezek a jelzések fel sem tűnnek. Wilhelm, miután magához tér, sajog mindene, ámde néhány gerenda megakadályozta, hogy a téglák agyonynyomják. Ezzel az író nő csupán azt mondja, hogy nem ebbe halt bele, s nem pedig azt, hogy nem halt meg. Nem emlékszik teljesen mindenre, arra sem, mi a feladata, nem érez éhséget, sem pedig szomjúságot, fájdalmai hamar megszűnnek, majd pedig készítő érzés fogja el, hogy a Volga felé vegye az irányt, ahogy az összes többi szellem/lélek is ezt érzi, hiszen ott várakozik a volgai hajós, aki átsegíti őket a túlpartra. Addig viszont mind a város foglyai, melynek falai börtönné, utcái labirintusokká válnak számukra. A különösebbnél különösebb jelenetek után az olvasó a környezetben keresi a misztikumot, holott a földöntúli elem maga Galler. Egy rövid ideig néhány fiatal katonával húzza meg magát, akikről szintén utóbb válik csak világossá, hogy nem élnek már a beszélgetés idején. Régmúlt idők prémbundás tatárait látja Wilhelm lovaikkal, akikről azt feltételezi, hogy ők a barbár ellenség, akik ellen harcol a német nép. Az olvasó múltidézésnek, a város tréfájának gondolhatja ezeket a jeleneteket, míg utóbb ki nem derül, hogy foglyok ők is, ahogy Galler és az összes többi halott. A mesterlövész az olvasóval együtt azt hiheti, hogy a város elbűjtatja az embereket, s csak azok látják egymást, akiket ő akar. A csatamezőről egymást felsegítő majd elsétáló holtak vagy a Gallert nem, de Nadint látó Galina mind erre adhatnak bizonyosságot, mígnem végigolvasva a regényt rájövünk, hogy csupán Nadin volt a kapocs a két világ között, hogy az emberek nem látják a holtakat, s hogy maguk a holtak sem ismerik fel a halált.

Az egyik jelenetben Vaszilijék egy betört ruhaüzlet előtt haladnak el, ahol társa felfigyel valakire. Az érzés, hogy valaki figyel a szereplőket, végigkíséri őket az egész regény során. De vajon ki az? Elsőre talán a városra gondolnánk, de miután kiderül, hogy a város hemzseg a halott lelkektől, akik még csak tisztában sincsenek a ténnyel, hogy már nem az élők sorait gyarapítják, őket is megjelölhetjük figyelőkként. Ebben a jelenetben

Vaszilij Gallert érezheti, aki a ruhaüzletben húzza meg magát, míg egy másikban Galina a nagymama hangját véli felfedezni a szél suttozásában.

A holtak nemcsak térben, hanem időben is bolyonganak, ezt azonban nem tudják irányítani. Többször megesik, hogy Galler egy előző jelenet szereplőit hallja és érzi, de ahogy közeledne, ködülé válik minden, s Galler újra egyedül a város csapdájában találja magát, aki csupán tréfát úz belőle. A város tehát időnként útvesztővé alakul, amiből élő és holt egyaránt csak akkor jut ki, ha a Sztálingrád kiengedi őt. A város labirintusként való körülírása és az abban bolyongó karakterek története a műfaji kód stabilizálhatatlanságával hozható kapcsolatba, s az így létrejövő alakzatrendszer a címet egy centrális, de ugyanakkor folyamatosan mozgó és átrendeződő játéktér allegorizálására használja. Az ingókövek alakzata innen nézve áthatja a regény minden rétegét, de újabb és újabb kontextusba kerülve, folytonosan ellenáll a stabilizáló olvasói műveleteknek.

I don't possess things, I just touch them, papírlenyomat, Stuttgart, 2006

Egy apró elemet ragadtam ki Stuttgart környezetéből, mégpedig egy speciális domború járólapot. Ezek a járólapok a metró megállóiban a járművek/szerelvény ajtajának helyzetét mutatják meg, valamint a járdákon az átkelőhelyeket jelzik a gyengén látók / vak emberek számára. Ennek a járólapnak a mintázata és a Braille-írás közt nagy a hasonlóság, mivel mindkettő félgömb kidudorodások sorából áll. Ezért választottam ezt az elemet, mivel számomra a vakság és a fogyasztói társadalom közti hasonlóság egyértelmű. Erről a járólapról készítettem papírlenyomatot, oly módon, hogy a domborulatok segítségével a felületen Braille-írással egy mondat olvasható. A kiírt mondat „I don't possess things, I just touch them” (én nem birtokolom a tárgyakat, csak megérintem őket.) a fogyasztói szokásaimat tükrözi, mely egyben a munka címe. A tárgyak alatt a termékeket értem, melyeket elegendő megérinteni – felpróbálni – ahhoz hogy a birtoklási vágy megszűnjön.

A fogyasztói társadalom mint spektakulum nem méltó megnevezésére, mert nem viselkedik néző/megfigyelőként, hanem egy öntudatlan álomban élve a termékek eszetlen fogyasztásának és birtoklásának rabja.

